

A teljesség kedvéért említést kell tennünk a német társadalmi átalakulásoknak a zenére gyakorolt hatásáról. Németország a 18. és 19. században a zenei nagyság utólérhetetlen magaslataira emelkedett. Luther óta a zene a népelet egyik nagyjelentőségű elemévé lett. A protestáns karének, a tömegek zenei életének ilyen szerepét megnyilvánulása. A köztársasági éra egyik kiemelkedő zeneszerzője Hindemith a Neue Musik csoport élén népi kardiákat ad elő és minden évben nagy zeneünnepélyt rendez, melyen a mechanikus zene nagy szerepet játszik. Az u. n. *Lehrstück*-ök (oktató zenedarabok) nagy népszerűségnek örvendnek. Ezeket a zsolnárszerű kardiákat rendszerint gyerekek adják elő. Népszerűek a nagyszabású orgonakiséretű kardiák, melyek méltóságukban az antik kórusokra emlékeztetnek; ugyanakkor a wagnerizmus lassanként letűnik és helyét az aktuális színház veszi, illetve vette át. . . . *Kurt Weill* Bert Brecht társaságában megírja a különös *Háromgaras*-os operát, amellyel az új népopera lehetőségét nyitja meg.

Mondanunk sem kell, hogy a hitleri rezsim ezeket az új zenei kísérleteket mind visszautasítja egy tisztább „germanizmus” érdekében. A főbb zenei társaságok, szervezetek és akadémiák természetesen csatlakozni tartoztak az új uralomhoz. A náciak soraiiban volt néhány zenész, akiket a hatalom átvétele után az új rezsim hivatalos zenészeivé kiáltottak ki. Ezek között az új német zene egyetlen neve sem szerepel.

(H. G.)

ÖSTEHETSÉGEK. Tünete napjainknak a paraszt felé való orientálódás, mint ahogy tipikus volna, ha hivatalos körök a munkásság felé fordulnának. Ezt mindenütt csak félkézzele teszik, csupán vezetőikkel páktálva, mert a munkásság — a faszálás szempontjából — számukra sokkal nehezebb dió, mint a majdnem szervezetlen parasztság. Míg a munkásság jó vagy kevésbé jó szervezetei és fejlett, vagy kevésbé fejlett szocialista kulturája által ellenállást jelent bizonyos szempontokból, természetes, hogy mindenütt ama parasztság felé orientálódnak, amelynek a tömegei még ma is analfabéták, tudatlanok és könnyen hisznek a jelszavaknak, különösen akkor, ha úgy látják, hogy az urak magukhoz ölelik és azt hirdetik, hogy a paraszt — az élet teremtője, tehát nála kell keresni a „nemzeti megújulás” forrásait. Hogy ez mennyire így van bizonyítja, hogy az uralkodó réteg még a művészetben is igyekszik elhítenni velük, ti parasztfestők, ti parasztszobrászok, ti parasztköltők adjátok az új erőt. A budapesti Nemzeti Szalónban legújabban bemutatott „művészeket” is ezért östehetségeknek nevezik, olyan valakinek tehát, akik nem tanultak senkitől és mégis kész, befejezett művészek, holott közismert, ódon esztétikai szabály, hogy az igaz művész sohasem befejezett, sohasem kész, mert állandóan fejlődik s még a halála előtti napon is művészetet továbbfejlesztésén dolgozik. Ez azonban elmélet, — a lényeg viszont az, hogy a kiállított festők valamennyien semmiféleképp sem „östehetségek”. *Nyergesi pl.*, aki *Kernstock* Károly esetmosója volt, kora ifjúsága óta fest; Páris-járt ember, voltak mecénásai s csak jelenleg palagyári munkás (az egyedüli gyári munkás különben a kiállítók közül.) A falusi néptanítónak szintén volt alkalmja a festészet és perspektíva alapelemeit megismerni és képeket látni. Ugyanúgy a szobafestőnek is, aki különben valóban művész. Ezt azért jegyezzük meg, mert általában azt igyekeztek a különböző publikációk elhítenni, hogy ezek a művészek soha képet nem láttak és festeni sohasem tanultak. Különben a „kulturáltak” (*Nyergesi*, a néptanító és a szobafestő kivételével) a primitivizmus ismert modorában festenek. Természetesen ma, amikor bizonyos körök szerint a primitivizmus az uralkodó és divatos festői irány, illetve a mai festé-

szet egyik legelterjedtebb iránya, a bírálók előtt ezek a primitivista képek pompás színezéseikkel kolosszálisan hatnak s úgy vélik, hogy akár Párisban is szerepelhetnének. Ez az egyedüli körülmény azonban módfelelt kevés a módszeres bírálathoz. A primitivizmus, mint kifejezési forma, a tartalomból ered s az egyszerűsége és közvetlen kifejezésre való törekvés eredménye. Nagyon becsületes törekvés ez, hisz' korunk zavarosságában minden haladottabb és kulturáltabb fej, mindenki, aki felismeri, vagy megérzi a jövő arcának képét, annak egyszerű és világos kifejezésére törekszik. A primitivizmust nem elemi iskolás gyerekek alkoták. A stílusbeli egyszerűség, a primitivizmus nem a kezdetleges ábrázolással született, hanem a klasszikus ábrázolási és kifejezési tréningen keresztül a komplikáltságig (a zavarosságig, mert keres) érkezett el s a magaspontról a felismerés és tartalom diktálta egyszerűség felé törekszik, mindig egyszerűbb kifejezési módok után kutatva, s a kutatás mértékét a közlendő anyag szabja meg: a tartalom. Nem azzal áll a festő a vászon elé, hogy most egy szürrealista, primitivista, kubista vagy naturalista képet fest, hanem, miután megtalálta mondanivalóját, a tartalmat, akkor azt kutatja, hogy melyik az a forma, mely a legtökéletesebben adja vissza szándékát. A művész munkáját ez a körülmény határozza meg. A *hogyan* művészi jelentőségében ma már senki sem kételkedik. A művészetnek, ha az a célja, hogy valakit meggyőzzön, — és ez a célja, — akkor kifejezési módjának, formájának olyannak kell lennie, hogy azt a hatást el is érje. Minél teljesebb valamely műalkotás formai, kifejezésbeli szempontból, annál nagyobb a meggyőző ereje, annál inkább magával ragad.

A magával ragadásnak ez áramával viszont ez „őstehetségek“ körül a legkevésbé sem találkozunk, ugyanannyira, hogy általában kételkedünk a *tehetségükben*. Nyergesi pl., aki látott, tanult és alkalma volt anyagi függetlenségben is dolgozni, legfeljebb középszerű, s egyáltalán nem kibebitjük, ha azt írjuk róla, hogy féltehetség, s korántsem *művész*. Ugyanez mondható a néptanítóról is. Hogy azután a „divatos modorban“ festő paraszttelteségek valóban tehetségek, ezt az előbb érintettek alapján vonjuk kétségbe. Azért, mert valaki ma primitivista képeket fest, még nem festő! Sőt ép' azért, mert primitivizmusról van szó, fenntartással kell élni. Az ő primitív ábrázolásuk az a primitivizmus, ahogy gyerekkorunkban annyian festegettünk, ha holmi ábrázolási hajlandóságunk volt és festékhez és színes krétához jutottunk. Ugyanúgy színeztük a libákat, ha falusiak voltunk, mint ezek az „őstehetségek“, ugyanúgy láttuk meg az ablakokat, a falu templomának a tornyát, ugyanúgy az alakokat és ugyanúgy a cipőket, a lovat, a tehenet, a kacsát és a kakast. És mégsem lett egyikünk sem *festő*. A rajzolási készség, a vágy az ábrázolás iránt mindenestre jelent valamit, de talán csak annyit, (mint Nyergesi esetében), amennyire egy középiskolai rajztanárnak szüksége van. Hisz' bizonyos hogy a rajztanároknak is van ábrázolási készségük, de azért még nem minden rajztanár művész, mint, ahogy nem minden magyarul jól író ember, stilisztza, vagy verseket faragó műkedvelő költő. Ha valakiben „őstehetség“ van az másképp nevelődik. A művészetek története ezt kétségbevonhatatlanul igazolja. Más kérdés, hogy a kevésbé kedvező körülmények közé került tehetség, milyen kompromisszumokkal kénytelen dolgozni. A tehetség azonban még a megalkuvásokon keresztül is kicsap. Ezért tehát a bpesti Nemzeti Szalon kiállításával kapcsolatban csak arról lehet szó, hogy ezek az őstehetségek egyszerűen primitívek, mintahogy a gyermek által összeeszkabált szerszám primitív egy mester munkája mellett. Különben pedig: a témájuk — közvetlen környezetük, de ez is minden művészi, dialektikai összefüggés és meg-

látás nélkül. tiszta „naturalizmus“ csak, úgy, ahogy a dolgok megjelennek, primitív ábrázolásban. S ha ez ellenmondásnak hat, úgy az a magyarázata, hogy ezeknél az „östehekségeknél“ a primitivizmus nem a művésztől átél, vagy megélt téma kifejezési formája. (Azért festenek így, mert másképp nem tudják kifejezni magukat, helyesebben: másképp nem is tudnak ábrázolni; a tárgyak és az anyag dimenzionális erejét és perspektivisztikus hatásait és tulajdonságait még nem ismerték fel, illetve nem sajátították el.) Képeik kétségtelenül „gazdagok“, ez a gazdagság azonban a vasárnapi faluról készült levelezőlapok gazdagsága. (Hogy azután ezek közt az „östehekségek“ között akad olyan is, aki Pesten „műtermet“ bérelt havi 5 pengőért s ez a „műterem“ egy sötét pincehelyiség, mely egyuttal lakása is az illető művésznek, aki lakkcipőt és divatos nyakkendő-t visel, ingyenbédet eszik és boldog ezzel az étellel, mert „művész“, s így elviselhető, sőt egyenesen mennyei számára az élet és nem nyomor, hanem valami elhivatottsági mártírium, s mint ilyen interjút ad és beszél, anélkül, hogy kérdezték volna, — ez már szociálisan jellemző rá és világára, mely körül veszi. — Viszont egy nevet mégis emeljünk ki. Ez a név *Benedek Péter*. Tőle még lehet valamit várni. Bár ez a festő se több közepes értéknél. Arról azután, hogy az „östehekségek“ szociális helyzetéről is elárulna valamit művészetük, hogy tükre volna korunknak, arról itt, szó sem lehet. Ezek az „östehekségek“ csak eszközök. . .

(Budapest)

Nemes Lajos

ÓCSKA GRAMOFONLEMEZEK. VI.

Szinkronizált dal a kritikuskok módszeréről

Vitázók, kritikusok és egyéb tollforgató olvasók divatos szokása, hogy mondjuk egy 100 soros írásműből kiemelnek 25-öt, azt először kettévágják, akár a tészta-t, utána meggöngyölik és addig aprózzák, míg kész lesz a nudli. Alig van kivétel ennek a módszernek az alkalmazásában, kár kétségbeesni ezért, ez annyira bevett szokás, hogy kritikusai és vitázói körökben másként alig képzelhető. Ez, hogy így fejezzem ki magamat, egy kritikus fogás, az embernek erőszakkal kell küzdenie ennek a láttán léha gondolatok ellen. Ez a módszer már iskolát csinált, ezen a kerek világon napjainkban irodalomkedvelő védőrök és irodalom berkeiben otthonosan mozgó ügyészek is ugyanezt a varázslatos módszert alkalmazzák. Kiemelnek egy 300 oldalas kötetből egy „A“ betűt, összeráncolják homlokukat és mindjárt kész a baj. Nem kételkedem benne, hogy minden józaneszű kritikus módfelett megveti nemcsak az olvasásnak, de a bírálóknak is ezt az alacsony módszerét, még abban az esetben is, ha látszólag ezt a módszert alkalmazza. De kár részvétlen hallgatóság előtt keseregni ezen. Hogy pedig a nagy nyilvánosság előtt e kérdéssel érdemlegesen foglalkozhassunk, arra nincsen semmi kilátás, mivel nincs az a lapja ennek a világnak, amely ilyen „égető“ kérdés taglalásának korlátlanul helyt adna napjainkban. Hiába keringünk ezen, bele kell törődnünk, már ilyen ez a világ. Ha az író leszürja kedvesét, agyonveri a sarki fűszerest, vagy éjnek idején éhesen betör egy péküzletbe, másnap már hasábokat írnak esetéről és fényképét közlik a lapok. Pedig ami az író-t illeti, ő tisztán áll a helyén, őbenne nincsen üzemzavar, gondolatai és e világról alkotott képei módfelett világosak. Ez az ő diszpozíciója. A világ viszont, amit megír, tele van kétségbeeséssel, ostobasággal és gonosz-sággal. Nem az ő hivatása, hogy ebben rendet teremtsen. Az író nem él egy tündérvilágban, ezen a világon nyomuk sincs a tündéreknek. Ezen a világon tündérország törvényei nem érvényesek. Az író kötelessége, hogy meg-